

KONFLIKT

W strukturze utworów teatralnych Ishbel Szatrawskiej istotne miejsce zajmuje konflikt. Autorka na wiele sposobów daje wyraz brutalności świata i przemocy obecnej w stosunkach międzyludzkich. Uwidaczniają się one m.in. w konfrontacji jednostek, klas społecznych czy narodów; w relacjach opartych na sile i poczuciu wyższości; w kolizji indywidualnych celów i przeciwstawnych systemów wartości. Skarbnicą zawierającą wiele wymiarów koncepcji konfliktu jest zwłaszcza jeden z dramatów Szatrawskiej, *Kateriny brak*, którego akcja rozpoczyna się w 1985 roku w Londynie, a kończy się trzy dekady później.

Pierwszy konflikt wyłania się w wyniku spotkania dwóch odmiennych, zamkniętych światów. Poetka zza żelaznej kurtyny wkracza do kręgu brytyjskiej elity literackiej. Reprezentantka Wschodu wydaje swoją pierwszą publikację na Zachodzie. Angielscy poeci zostają ukazani jako zadufani w sobie, egzaltowani tradycjoniści, oderwani od realiów życia. W kolażu ich komentarzy na temat wierszy Kateriny Brac pojawia się wiele sztampowych wyobrażeń o Europie Wschodniej, m.in. „ognisty, słowiański akcent”, „rumiana dziewczyna ze złotymi warkoczami”, Słowiańszczyzna jako „spichlerz Europy”, słowiańskie menu: wódka, barszcz. Odwieczny konflikt cywilizacyjny między Wschodem a Zachodem stara się wyrazić jeden z poetów nazwiskiem Kent: *Myśli pan: „Zachód” i oczyma wyobraźni widzi pan stal, turbiny, fabryki, przemysł, usługi, życie w szybkim tempie, londyńskie metro. Wschód jest agrarny, że tak się wyrażę, Wschód to zapach gnojówki.*

Wydaje się, że ta wizja ma długą tradycję. Na dowód Szatrawska wprowadza rodzaj komicznego interludium w postaci serialu *Przygody dzielnego Lorda Maxwella*. Tytułowy bohater jest podstarzałym arystokratą, który na przełomie XIX i XX wieku zapuszcza się w dzikie rejony Europy Wschodniej. Jest wyraźnie zaskoczony skalą zmian, które zaszły na przestrzeni lat: ciemni i zabobonni tubylcy zostali ubrani w garnitury i przysposobieni do pracy w usługach. Co więcej, hodują fikusy, używają żaluzji, a nawet telefonu marki Panasonic. Lord Maxwell podsumowuje ten progres kolonialnym zdaniem: *Nigdy nie należy naigrywać się z dobroczynnego wpływu Zjednoczonego Królestwa na krainy Wschodu [...].*

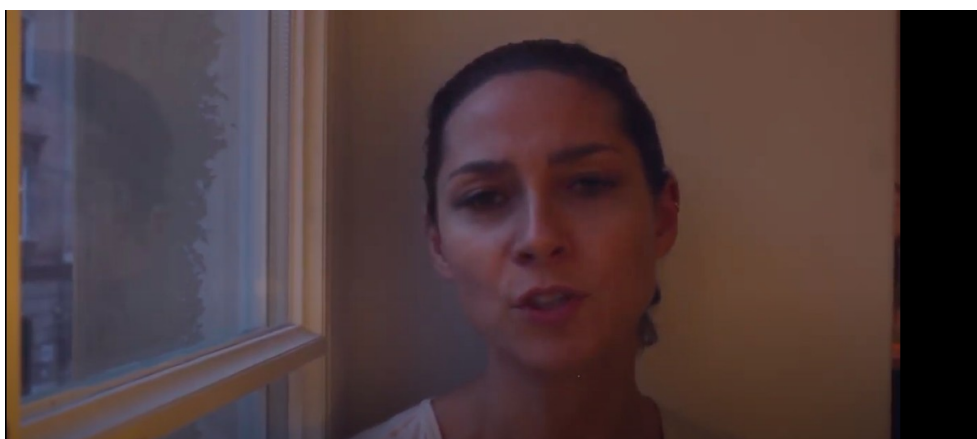
Narracja, w której orientalnemu despotyzmowi Wschodu zostaje przeciwstawiona wolność Zachodu, zostaje naruszona w chwili, gdy tematem rozmowy stają się trwające równoległe do czasu głównej akcji konflikty społeczne – zamieszki i starcia z policją w Tottenham i Brixton. Dla jednych są to „niefortunne zdarzenia”, które należy zamieść pod dywan i stłumić siłą, dla innych walka o godność i równość wobec prawa.

Wyrazem innego rodzaju konfliktu na płaszczyźnie społecznej jest antagonizm wobec Obcych. Ten status niekoniecznie jest przynależy imigrantom. Można czuć się obcym – niedocenianym, marginalizowanym we własnym kraju. Reprezentatywne dla obu wariantów przypadki to życiorysy Chrisa i Kateriny. W rzeczywistości autorem chwalonego tomiku Kateriny Brac jest Christopher

Reid, początkujący brytyjski poeta, który podał się jedynie za tłumacza. Ten fortel jest wyrazem bezsilności oraz różnic światopoglądowych i pokoleniowych. Chris stworzył awatara w postaci słowiańskiej poetki z nieznanego kraju, aby obnażyć i skompromitować zaskorupiały system – zamknięty krąg, którego bezszelestne funkcjonowanie uniemożliwia mu rozwój kariery. Tworzą go poklepujący się po plecach ustosunkowani literaci, komplementujący ich koledzy-recenzenci oraz promujący ich wydawcy żądni zysku. Starsi koledzy po fachu, jeszcze nieświadomi pułapki, traktują Chrisa protekcjonalnie (*Dla niego wyzwaniem jest to, że w ogóle spędza wieczór w takim towarzystwie*). Przypadek „Kateriny” jest nieco inny. Tak naprawdę jej rolę odgrywa Olga Zdunek, polska aktorka, która przyjechała do Londynu w 1980 roku i w teatrze dostała posadę jedynie jako szatniarka, dopóki nie oskarżono jej o kradzież. Przybysz ze Wschodu pracuje w zawodzie poniżej swego wykształcenia, nawet jeśli biegle opanował język – imigrantka z Iranu, Szirin uświadamia to Oldze dość brutalnie: *Nie kumasz? Zawsze będziesz Polką, czy kim tam jesteś, w każdym razie daje ci to ograniczony wybór możliwości. Polka-pielegniarka, Polka-kurwa, Bułgarka-pielegniarka, Bułgarka-kurwa, Rosjanka pielegniarka...*

W serwisie YouTube można obejrzeć nagrania dwóch monologów z dramatu *Kateriny brak* w wykonaniu aktorek Narodowego Starego Teatru w Krakowie. Monolog Kateriny przygotowała Katarzyna Krzanowska (zdjęcie na górze), monolog Szirin – Magda Grąziowska (zdjęcie na dole). Nagrania wyreżyserował Damian Josef Neć.

W przebiegu całej sztuki zarysowuje się jeszcze inny konflikt, między męską a kobiecą umysłowością. Polami walki płci są poezja i polityka. Oceniając twórczość Kateriny Brac przedstawiciele angielskiej poezji nie mogą się nadziwić, że łączą się w niej pierwiastki męskie i żeńskie. W ich odczuciu granica przebiega jasno. Wiersze pisane przez kobiety to przede wszystkim zmysłowość, natura, wrażliwość oraz „tematy kobiece”, takie jak macierzyństwo. Męskie spojrzenie na świat, a więc także tworzona przez mężczyznę poezja jest natomiast analityczna, inteligentna i uniwersalna, oddająca ducha swoich czasów. Bohaterowie są zmuszeni skapitulować także przed postacią Margaret Thatcher. Przynajmniej jeden z nich, Swift, wygłasza następujący komentarz: *Trzeba powiedzieć, że pani Thatcher jest doskonałym premierem. Nikt się tego nie spodziewał po kobiecie.*

Źródła:

Jean-Pierre Sarrazac, *Słownik dramatu nowoczesnego i najnowszego*, tłum. Mateusz Borowski, Małgorzata Sugiera, Kraków 2007 (hasło „Konflikt”).

Ishbel Szatrawska, *Kateriny brak*, <https://ishbelszatrawska.com/dramat/katerinybrak>, dostęp: 13.06.2021.

YouTube, monolog Kateriny z dramatu *Kateriny brak* Ishbel Szatrawskiej w wykonaniu Katarzyny Krzanowskiej: <https://www.youtube.com/watch?v=s5Ubm-o5xhk>, dostęp: 12.06.2021.

YouTube, monolog Szirin z dramatu *Kateriny brak* Ishbel Szatrawskiej w wykonaniu Magdy Grąziowskiej: <https://www.youtube.com/watch?v=wAo9nnWREdG>, dostęp: 12.06.2021.

Autorka hasła: Kamila Łapicka